

หลักการเพื่อคุณภาพและความสำเร็จของงานวิจัย Buddhist Principles for Quality and Success of Research Works

พระมหาไพจิตร อุตตมธมโม (สาฆ้อง)¹

Phramaha Paijit Uttamadhammo (Sakhong)¹

พระมหาณัฐวุฒิ ญภูรุตฺตมโก (สงวนงาม)²

Phramaha Natthawut Natthavuddhiko (Sanguanngam)²

พระมหาทศพร สุมุตฺตโก (อ่อนน้อม)³

Phramaha Thotsaphorn Sumuduko (Onnorm)³

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษา วิเคราะห์ หลักการเพื่อคุณภาพและความสำเร็จของงานวิจัย ในการดำเนินการวิจัยนั้นการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและความเป็นประชาธิปไตยในการกระทำการวิจัยร่วมกันของผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมาก ผู้เขียนเห็นว่า ควรจะมีหลักการเป็นเครื่องชี้แนะ เพื่อใช้เป็นข้อคิดตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนแรกจนถึงขั้นตอนสุดท้ายของการวิจัย โดยเชื่อว่าการนำหลักการที่จะกล่าวถึงข้างล่างนี้มาใช้ได้ช่วยเสริมสร้างให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปอย่างมีคุณภาพมากขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยตามหลักการ แนวคิด และลักษณะของการวิจัยดังกล่าวเป็นไปอย่างมีคุณภาพและบรรลุผลสำเร็จ หลักการที่นำมาใช้ประกอบในการวิจัย ได้แก่ กัลยาณมิตรธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 วุฒิธรรม 4 เวสาร์ชกรณธรรม 5 สารณียธรรม 6 อริยทรัพย์ 7 นาถกรณธรรม 10 สัปปุริสธรรม 7 พรหมวิหาร 4 ฆราวาสธรรม 4 และอิทธิบาท 4 การนำหลักการเหล่านี้มาประยุกต์ใช้สามารถเสริมสร้างให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปด้วยความยุติธรรมและมีคุณภาพมากขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยดังกล่าว มีคุณภาพและบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งเอาไว้ตลอดจนสร้างบรรยากาศในการทำงานให้ทำงานอย่างมีความสุข และผลงานมีประสิทธิภาพ ดังนั้น ผู้เขียนจึงนำหลักการทั้งหมดที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้นมาใช้เป็นฐาน เพื่อใช้ข้อคิด เตือนใจในการทำวิจัย เพื่อมุ่งหวังให้เกิดความรู้ใหม่ในการศึกษาค้นคว้างานวิจัย และการทำวิจัยได้ก่อเกิดงานที่มีคุณภาพต่อไป

คำสำคัญ : หลักธรรม, ความสำเร็จ, งานวิจัย

¹มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย

¹Mahamakut Buddhist University Mahavajiralongkorn Rajavidyalaya Campus

²บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

²Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

³นักศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

³M.A. Student in Buddhism and Philosophy, Graduate School Mahamakut Buddhist University

Abstract

This academic article focus on study and analysis about principles for quality and success of research. In conducting the research, the importance of participation and democracy in the research work of the researcher is very important. The author saw that should have principles to guide to be used as a comment throughout the period of research from the first step to the last step of the research. By believing that the application of the principles discussed below has helped to enhance the quality of research operations In order to conduct the research according to the principles, concepts and characteristics of the said research with quality and achieving success The principles used in the research were Kalyāṇamitta dhamma 7 (qualities of a good friend), Saṅgahavattu 4 (bases of sympathy), Vuḍḍhi dhamma 4 (virtues conducive to growth), Vesārajakaraṇa dhamma 5 (qualities making for intrepidity), Sārāṇīya dhamma 6 (states of conciliation), Ariyasap (Pāli- Ariyadhana) 7 (noble treasures), Nāthakaraṇa dhamma 10 (virtues which make for protection), Sappurisa dhamma 7 (qualities of a good man), brahmavihāra 4 (holy abidings), Gharāvāsa Dhamma 4 (virtues for a good household life) and Iddhipāda 4 (path of accomplishment). The application of these principles can enhance the research work to be more fair and quality. In order to conduct the aforementioned research and achieve the desired objectives. As well as creating a working atmosphere for work to be happy and the work is effective. Therefore, the author takes all the principles mentioned above as a base to use the ideas reminded of the research In order to create new knowledge in research studies and conducting research and creating quality work.

Keywords: Principles, Success, Research

1. บทนำ

ศาสนาทุกศาสนามีหลักธรรมคำสอนเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของศาสนิกชน โดยทุกศาสนามีเป้าหมายเดียวกันคือ “มุ่งให้ทุกคนมีธรรมะ มีคุณธรรม และสอนให้คนเป็นคนดี” ดังนั้น ศาสนาแต่ละศาสนาจึงมีหลักธรรมคำสอนของตนเอง เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติหลักธรรมคำสอนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหลายประการ (พุทธทาสภิกขุ, 2551) สอดคล้องกับแนวคิดของ พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตโต) (2553) ได้กล่าวถึงสังคมปัจจุบันในการใช้หลักธรรม ว่าคนเรามีชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับว่าแต่ละคนนั้นน้อมนำเอาหลักธรรมหมวดไหน หรือข้อไหนมาเป็นเครื่องนำทาง เพื่อให้ชีวิตมีแต่ความสุข ความเจริญ ซึ่งหลักธรรมที่หลายท่านได้นำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตนั้น ก็มีอยู่มากมาย เมื่อนำไปประพฤติปฏิบัติกันแล้ว สามารถอำนวยความสะดวก หรือประโยชน์สุขให้ได้ในปัจจุบัน การทำงานวิจัยร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความจำเป็นอย่างมากในการศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม สังคม และอีกหลายอย่างในองค์กร และบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม หลักธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ กฤษมณฑ์ วัฒนาณรงค์ (2554) ได้กล่าวถึงการทำงานเป็นทีมตามแนวพุทธศาสนานั้น ถึงจะเป็นการทำงานผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่แต่ยังจำเป็นต้องใช้ความรักที่อยู่ในการทำงานร่วมกัน ในการทำงานเป็นทีมควรตระหนักถึงการนำ

หลักธรรมเพื่อความสำเร็จมาใช้ เพราะสิ่งที่ตั้งใจ ตั้งจิต ในขณะที่ทำงานนั้นจะถูกถ่ายทอดออกมาเป็นส่วนหนึ่ง จนสามารถรู้สึกถึงความตั้งใจ ตั้งจิต ผ่านความน่ารัก ความประณีต และความสวยงาม การใส่ความรักหรือความรู้สึกดี ๆ เข้าไปในระบบงานก่อให้เกิดคุณค่าผลงานได้อย่างมาก

2. แนวคิดหลักธรรมเพื่อคุณภาพและความสำเร็จของงานวิจัย

2.1 กัลยาณมิตรธรรม 7

พระพรหมคุณาภรณ์ (2562) กล่าวถึง กัลยาณมิตรธรรม 7 องค์คุณของกัลยาณมิตร, คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ในที่นี้มุ่งเอามิตรประเภทครูหรือพี่เลี้ยงเป็นสำคัญ 1) ปิโย น่ารัก ในฐานะเป็นที่สบายใจและสนิทสนม 2) ครุ นำเคารพ ในฐานะประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ 3) ภาวนีโย นำเจริญใจ หรือนำยกย่อง ในฐานะทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง 4) วตฺตา จ รู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร เป็นที่ปรึกษาที่ดี 5) วจนกฺขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ คือ พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำและวิพากษ์วิจารณ์ 6) คมภีรยจ ถก กตฺตา แกล้งเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจ 7) โน จฏฺฐาเน นโยชเย ไม่ชักนำในอธรรม คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ดังกล่าวข้างต้นมีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในการทำวิจัยให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสบผลสำเร็จ ดังนี้ 1) ปิโย ผู้วิจัยต้องทำตัวให้มีความน่ารักชวนให้อยากเข้าไปปรึกษา ไต่ถาม 2) ครุ นำเคารพ ในการทำงานร่วมกันนั้น ทุกคนควรทำงานให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งใจ และปลอดภัย ซึ่งกันและกัน 3) ภาวนีโย ผู้วิจัยจะต้องทำตัวให้น่าเจริญใจ หรือนำยกย่อง และควรปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง 4) วตฺตา จ การทำงานร่วมกันควรรู้จักพูดให้ได้ผล รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี 5) วจนกฺขโม ทุกคนจะต้องอุดหนุนต่อถ้อยคำซึ่งกันและกัน พร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษาซักถามคำแนะนำและวิพากษ์วิจารณ์ อุดหนุน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว 6) คมภีรยจ ถก กตฺตา ผู้วิจัยควรมีการชี้แจงหรือแกล้งเรื่องล้าลึกได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อน ให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป 7) โน จฏฺฐาเน นโยชเย ไม่ชักนำในอธรรม คือ ไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย การนำหลักธรรมนี้มาใช้ เพื่อคุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ ซึ่งผู้เขียนได้นำมาเป็นข้อคิดมาใช้ในการทำวิจัยร่วมกับคณะผู้ร่วมวิจัย เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่ทำให้มองเห็นถึงความเป็นกัลยาณมิตรที่แท้ ได้อย่างชัดเจนสามารถที่จะแก้ปัญหาาร่วมกันได้เมื่อเกิดปัญหาในการทำงาน ตั้งเป้าหมายของงานวิจัยที่จะทำเป็นหนทางที่จะนำพาทั้งกันและกันเดินทางในการทำงานร่วมกันอย่างถูกต้อง ไม่หลงทิศทางการทำงาน นับได้ว่าเป็นหลักธรรมที่จะทำให้ออกเกิดประโยชน์เป็นอย่างมากในการทำวิจัยร่วมกัน

2.2 สังคหัตถุ 4

พระมหานพตล สีทอง (2554) ได้กล่าวถึงหลักธรรมสังคหัตถุ 4 เป็นหลักธรรมะที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกันในหมู่คณะไม่ว่าจะเป็นองค์กรที่มีขนาดเล็กหรือองค์กรขนาดใหญ่ย่อมมีแนวที่เหมือนกัน ซึ่งมีลักษณะสำคัญดังนี้ 1) ทาน คือ การเผื่อแผ่ ให้ความช่วยเหลือ 2) ปิยวาจา คือ การใช้คำพูดหรือวาจาที่ไพเราะ 3) อุตถจริยา คือ การทำประโยชน์ให้แก่ผู้อื่น และ 4) สมานัตตตา คือ การเอาตัวเข้าไปสมาน การวางตัวเสมอต้นเสมอปลาย

หลักสังคหัตถุ 4 ดังกล่าวข้างต้น มีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) ทาน การให้ความช่วยเหลือเมื่อผู้ร่วมงานวิจัยมีความเดือดร้อนในด้านการขาดอุปกรณ์ในการทำงานร่วมกัน 2) ปิยวาจา มีการพูดให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ ชี้แจงอย่างถูกต้องกับผู้ร่วมงานวิจัยด้วยวาจาที่ไพเราะ น่าฟัง ถือว่ามีประโยชน์ต่อการทำงานเป็นอย่างมาก 3) อุตถจริยา มีการช่วยเหลือทางด้านร่างกาย ร่วมมือช่วยแก้ไขปัญหภายในในการทำงานร่วมกันด้วยความเต็มใจ ที่ก่อให้เกิดให้การทำงานมีคุณภาพส่งผลถึงความสำเร็จในงานวิจัย 4) สมานัตตตา ความเป็นผู้เสมอต้นเสมอปลายเป็นหลักการที่ผู้เขียนได้นำมาใช้ในการทำวิจัยร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสำเร็จในงานวิจัยร่วมกัน

ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการวิจัยของการปฏิบัติงานของผู้วิจัยและผู้ร่วมงานวิจัย เพื่อให้เกิดการร่วมงานจะส่งผลให้การทำงานเป็นไปด้วยความความสุข ความสามัคคี ความสำเร็จในการปฏิบัติงาน และยังช่วยส่งเสริมให้การทำงานวิจัยของผู้ร่วมงาน ให้ความสำคัญกับตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ

2.3 วุฒิธรรม 4

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง (2561) ได้กล่าวถึงวุฒิธรรม หมายถึง ความเจริญ ความรุ่งเรือง เป็นเหตุให้เจริญรุ่งเรืองเป็นเหตุเจริญองกามแห่งปัญญาเป็นธรรมมีอุปการะต่อการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน ใช้สำหรับสร้างความเจริญได้ในทุกทาง ทั้งในทางโลกและทางธรรม ตามสมควรแก่การปฏิบัติ มีลักษณะ 4 อย่าง คือ 1) สปัปฺริสสังเสวะ คบท่านผู้ประพฤติชอบด้วย กาย วาจา ใจ 2) สัทธัมมัสสวนะ ฟังคำสั่งสอนของท่านโดยเคารพ 3) โยนิโสมนสิการ ตริตตรองให้รู้จักสิ่งที่ดีหรือชั่วโดยอุปบายที่ชอบ 4) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ ประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรมซึ่งได้ตรองเห็นแล้ว

หลักวุฒิธรรม 4 ดังกล่าวข้างต้น มีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้อย่างมีคุณภาพ และประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) สปัปฺริสสังเสวะ การร่วมทำงานกับนักปราชญ์นั้นจะสร้างกำลังใจให้ผู้วิจัยเกื้อกูลในการทำงาน เพราะในการทำวิจัยทุกขั้นตอนจำเป็นต้องอาศัยผู้มีปัญญาจึงมีความสำเร็จ 2) สัทธัมมัสสวนะ เมื่อมีการทำงานร่วมกับนักปราชญ์ ก็จะทำให้ผู้ร่วมวิจัยได้รับข้อคิดจากท่านเหล่านั้น 3) โยนิโสมนสิการ การยอมรับความคิดเห็นจากทีมผู้ร่วมวิจัยเป็นสิ่งสำคัญ ในการใช้ปัญญาความแยบคาย การตริตตรองแต่ละขั้นตอน ต้องใช้ดุลพินิจอย่างมาก ทำให้ผู้วิจัยเกิดความละเอียด

ในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และ 4) ธัมมานุธัมมปฏิบัติ เมื่อเกิดความรู้ความเข้าใจในการทำงานร่วมกันก็สามารถที่จะให้งานวิจัยสำเร็จตามสมควรแก่งานนั้น ๆ และได้อิงอาศัยกันและกัน

ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการทำให้วิจัยของผู้วิจัยให้เป็นด้วยความสามัคคี ให้กำลังใจและให้คำแนะนำ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งกันและกัน จะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ จึงจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี

2.4 เวสารัชชกรณธรรม 5

พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ (2553) ได้กล่าวถึงเวสารัชชกรณธรรม คือ เป็นธรรมที่ทำให้เกิดความกล้าหาญซึ่งมีลักษณะ 5 ประการคือ 1) ศรัทธา คือ การมีศรัทธา เข้าใจในเรื่องของกฎแห่งกรรม 2) ศีล เป็นการอดของโหู่ ทำให้เกิดความกล้าหาญ 3) พหุสัจจะ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้มาก 4) วิริยารัมภะ ความเพียร ความวิริยอุตสาหะ 5) ปัญญา คือ ปัญญาที่เกิดจากการทำสมาธิที่สามารถเอาชนะความกังวลทั้งหลาย

หลักเวสารัชชกรณธรรม 5 ดังกล่าวข้างต้นนั้น มีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้อย่างมีคุณภาพ และประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) ศรัทธา การมีความเชื่อถือต่อเพื่อนร่วมวิจัย เป็นคุณธรรมที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการทำงานวิจัยร่วมกับผู้ร่วมวิจัย เพื่อก่อให้เกิดความเชื่อใจซึ่งกันและกันในการทำงาน 2) ศีล จะทำให้ผู้วิจัยมีความกล้าหาญในการเผชิญหน้ากับปัญหาที่เกิดขึ้นมาในการร่วมงานวิจัยกับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย สัต จะคุ้มครองให้เรามีหลักมั่นคงในการทำงาน 3) พหุสัจจะ ข้อมูลถือเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยคำนึงถึงเป็นอย่างมากเกี่ยวกับงานที่ละเอียดและงานที่ต้องเผชิญ ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีข้อมูลที่หนักแน่นในการทำวิจัย 4) วิริยารัมภะ ความอดทน มั่นคงต่อผู้ร่วมวิจัยเมื่อเผชิญกับปัญหาในการทำงาน จะสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานได้ดี 5) ปัญญา ความรอบรู้ในงานวิจัยเป็นสิ่งสำคัญมาก เพื่อให้งานมีความสมบูรณ์ ปัญญานับว่าเป็นคุณธรรมที่สร้างความชัดเจนในการทำงานให้มีคุณค่ามากขึ้นมาอีก หลักธรรม 5 ประการนี้จึงมีความสำคัญต่อการทำวิจัยในครั้งนี้ ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการทำให้วิจัยของผู้วิจัยให้เป็นด้วยความสามัคคี ให้กำลังใจและให้คำแนะนำจะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ

2.5 สาราณียธรรม 6

นรฤทฎ์ สุทธิสังข์ (2555) ได้กล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่จะทำให้มนุษย์และสรรพสัตว์ต่างๆ ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นั่นคือ สาราณียธรรม 6 หมายถึงธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความรักถึงกัน มีดังนี้ 1) เมตตาทายกรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา 2) เมตตาวจีกรรม คือ พูดกันด้วยเมตตา 3) เมตตาตามโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา 4) สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม 5) สีสสามัญญตา มีความประพฤติเสมอภาคกัน 6) ทิฏฐีสามัญญตา คือ มีความเสมอภาคกันทางความคิด และเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น

หลักสาราณียธรรม 6 ดังกล่าวข้างต้น มีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้อย่างมีคุณภาพ และประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) เมตตาทายกรรม ความรักใคร่เย็นไมตรีที่ดีงามต่อ

ผู้ร่วมวิจัย เป็นไปเพื่อความสะอาดบริสุทธิ์ในการทำงานร่วมกันเป็นอย่างมาก ในการทำงานร่วมกัน 2) เมตตาวชิกรรม การเข้าไปพูดกันด้วยคำพูดที่เต็มไปด้วยวาจาที่ประกอบด้วยความรัก และปรารถนาดี ก็จะทำให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีกำลังใจในการทำงาน 3) เมตตามโนกรรม การทำงานที่มีจิตใจที่เต็มไปด้วย ความปรารถนาดี อันเป็นธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้เกิดพลังในการทำวิจัยร่วมกัน 4) สาธารณ- โภคี ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมก็เช่นกันอาศัยความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัยในทุกขั้นตอน การแบ่งปันน้ำใจและสิ่งของให้แก่กันจึงมีผลต่องานวิจัยเป็นอย่างมาก 5) สีสสามัญญตา การประพฤติทาง กาย วาจา และใจที่เต็มไปด้วยความเป็นผู้มีศีล เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญมากในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้งานวิจัยออกมาด้วยความเรียบร้อย 6) ทิฏฐิสามัญญตา ความคิดเห็นและอุดมการณ์เป็นเรื่องที่ การทำงานร่วมกันต้องสร้างความเห็นให้เหมือนกันในการทำงาน เช่น การเตรียมการ การวางแผน การ ปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล ทุกขั้นตอนการทำงานร่วมกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจึง มีความจำเป็นอย่างมาก จึงจะได้ผลสำเร็จที่แท้จริง ถือเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติ การแบบมีส่วนร่วม

ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการวิจัยของผู้วิจัยให้เป็นด้วยความ สามัคคี ให้กำลังใจและให้คำแนะนำ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งกันและกัน และความเสมอต้นเสมอ ปลายจะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ

2.6 อริยทรัพย์ 7

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยูรธ ปยุตโต) (2546) ได้กล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา อริยทรัพย์ 7 ทรัพย์อันประเสริฐ ทรัพย์ คือ คุณธรรมประจำใจอย่างประเสริฐ มีลักษณะดังนี้ 1) ศรัทธา ความเชื่อที่มีเหตุผล 2) ศีล การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย 3) หิริ ความละอายใจต่อการทำความชั่ว 4) โอตตปปะ ความเกรงกลัวต่อความชั่ว 5) พาหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก 6) จาคะ ความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 7) ปัญญา ความรู้ความเข้าใจถ่องแท้ในเหตุผล

หลักอริยทรัพย์ 7 ดังกล่าวข้างต้น มีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้อย่างมี คุณภาพ และประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) ศรัทธา การทำงานวิจัยร่วมกันนั้น สิ่งสำคัญคือความ เชื่อถือเชื่อมั่นต่อเพื่อนร่วมงาน เพื่อความมั่นคงในการทำงานให้เกิดความสำเร็จ 2) ศีล ผู้วิจัยและผู้ร่วม วิจัยมีการรักษาศีลให้เสมอกัน เพื่อเกิดแรงดลบันดาลในการทำงานที่ดีแก่กันได้ เพราะเป็นกำลังหนุน ช่วยส่งเสริมในงานต่าง ๆ 3) หิริ ความละอายแก่ใจในสิ่งที่เป็นการคัดลอกงานคนอื่นสำคัญมาก ผู้วิจัยจึงถือความเป็นผู้มี ความละอายต่อปাপประจำใจในการทำงานร่วมกัน 4) โอตตปปะ ความเกรง กลัวต่อปাপ ถือเป็นสิ่งที่ตั้งมาในผู้ร่วมวิจัยและผู้วิจัยเพื่อจะไม่ให้งานออกมาแบบมีมลทิน 5) พาหุสัจจะ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาข้อมูลให้มากเพื่อการเป็นผู้มีความรู้มาก อันจะก่อเกิดผลประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่น ให้สำเร็จได้อย่างกว้างขวางไพบุลย์ 6) จาคะ มีการเสียสละในการทำงานร่วมกันในการทำวิจัย 7) ปัญญา ความรอบรู้ในการทำวิจัยของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความสำคัญมาก เปรียบเหมือนคนมีทรัพย์มาก ย่อม

สามารถใช้จ่ายทรัพย์สินเลี้ยงตนเลี้ยงผู้อื่นให้มีความสุข และบำเพ็ญประโยชน์ต่าง ๆ ได้เป็นอันมาก

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้หลักธรรมนี้ในการทำงานร่วมกับผู้วิจัยในเรื่องของการร่วมมือกันทำงานวิจัย ก็จะสามารถทำให้ทีมงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพเป็นกองทุนทรัพย์ทางปัญญาอันประเสริฐร่วมกันอย่างสมบูรณ์ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งกันและกัน และความเสมอต้นเสมอปลาย จะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ

2.7 นาดกรณธรรม 10

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2546) ได้กล่าวถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา นาดกรณธรรม 10 ด้วยการใช้ความประพฤติที่ดีงาม การศึกษา การคบคนดีที่พอให้คำแนะนำในการทำงาน ได้เป็นอย่างดี เพื่อจะทำให้การทำงานที่ทำไม่ก่อเกิดเป็นงานที่ไม่มีคุณภาพ ท่านจึงกล่าวคุณลักษณะดังนี้ 1) ศีล ความประพฤติดีงามสุจริต 2) พหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้ศึกษาเล่าเรียนมาก 3) กัลยาณมิตรตตา มีกัลยาณมิตร การคบคนดี ได้ที่ปรึกษา 4) โสวจัสสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย 5) กิงกรณียะสุ ทักขตา ความเอาใจใส่ช่วยขวนขวายในกิจใหญ่น้อยทุกอย่างของเพื่อนร่วมหมู่คณะ 6) ัมมกามาตา ความเป็นผู้ใคร่ธรรม คือ รักธรรม ใฝ่ความรู้ใฝ่ความจริง 7) วิริยารัมภะ ความขยันหมั่นเพียร คือ เพียรละความชั่ว ประกอบความดี 8) สันตุภูฏี ความสันโดษ คือ ยินดี มีความสุขความพอใจด้วยปัจจัย 4 9) สติ ความมีสติ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการทำคำที่พูดไว้ได้ 10) ปัญญา ความมีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณา

หลักนาดกรณธรรม 10 ดังกล่าวข้างต้น มีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในงานวิจัยให้ อย่างมีคุณภาพ และประสบความสำเร็จมีลักษณะดังนี้ 1) ศีล การมีศีลที่เสมอกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ถือเป็นสิ่งที่มีประโยชน์แก่งานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก 2) พหุสัจจะ การศึกษาเล่าเรียนมาก ของผู้วิจัยที่ได้ทำงานร่วมกันนั้นมีประโยชน์มาก การรวบรวมข้อมูลให้มากเพื่องานวิจัยที่มีประสิทธิภาพ 3) กัลยาณมิตรตตา ความมีกัลยาณมิตรกับผู้ร่วมวิจัยในการทำงานร่วมกันถือเป็นเรื่องที่ผู้วิจัยควรทำกับ ทีม 4) โสวจัสสตา ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่ายของผู้วิจัยจะก่อให้เกิดผลประโยชน์เป็นอย่างมากในการทำงานร่วมกัน 5) กิงกรณียะสุ ทักขตา ความเอาใจใส่ช่วยขวนขวายในกิจใหญ่น้อยทุกอย่างของเพื่อนร่วมหมู่คณะที่ทำวิจัยร่วมกันมีผลต่องานมากจึงต้องเอาใจใส่ให้ดี 6) ัมมกามาตา ใฝ่ความรู้ใฝ่ความจริง รู้จักพูดรู้จักฟังกับเพื่อนร่วมวิจัยด้วยกันเพื่อให้เกิดประโยชน์ในงานวิจัย 7) วิริยารัมภะ ความขยันหมั่นเพียรไม่ท้อแท้ง่าย ๆ ต่องานวิจัยที่ทำเพื่อความสำเร็จในงานวิจัย 8) สันตุภูฏี มีความสุขความพอใจในงานวิจัยที่ทำให้พอดีกับสติปัญญาของตน 9) สติ รู้จักกำหนดจดจำ ระลึกการทำงานวิจัยอย่างมีความรอบคอบทุกขั้นตอนของการทำวิจัย 10) ปัญญา ความมีปัญญาหยั่งรู้เหตุผล รู้จักคิดพิจารณาในขั้นตอนของการทำงานวิจัยที่ต้องไปเป็นทีมของการทำวิจัยร่วมกัน การทำงานที่ต้องอิงอาศัยกันและกัน โดยเฉพาะในการทำงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยแล้ว เพราะเป็นกำลังหนุนในการบำเพ็ญคุณธรรมต่าง ๆ ยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้สำเร็จได้อย่างกว้างอีกด้วย

ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการทำวิจัยของผู้วิจัยให้เป็นด้วยความ
สามัคคี ให้กำลังใจและให้คำแนะนำ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันซึ่งกันและกัน และความเสมอต้นเสมอ
ปลายจะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จ

2.8 สัปปริสธรรม 7

พระมหาสมณคุณ ศรีสงคราม (2550) ได้กล่าวถึงหลักธรรมสัปปริสธรรม 7 ว่า สัตบุรุษ คือ ความ
เป็นคนดีที่สมบูรณ์ เป็นธรรมที่เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำ โดยเฉพาะผู้ที่ป็นหัวหน้าคน หรือ ผู้นำที่
จะต้องเป็นผู้รู้จักเหตุผล รู้จักตัวเอง และผู้อื่น รู้จักกาลเทศะโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการรู้จักนิสัยความ
ต้องการ ความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อจะได้เลือกใช้คนให้ถูกกับงานหรือใช้คนให้เหมาะสม
กับงาน ซึ่งทุกคนสามารถนำมาประยุกต์ใช้ และถือปฏิบัติ โดยเฉพาะผู้ที่ป็นหัวหน้าต้องปกครองผู้ใต้
บังคับบัญชา สมควรต้องกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนอื่น และจะต้องบังคับใจตนเองให้อยู่ใน
กรอบของศีลธรรมอันดีงาม ซึ่งจะช่วยส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน ประกอบด้วยหลักธรรมที่ 7
ประการ ดังนี้ 1) ธัมมัญญา คือ การรู้จักเหตุ ในเชิงที่ว่า การรู้จัก และเข้าใจในหลักการ ระเบียบ และกฎ
เกณฑ์ของสิ่งต่าง ๆ ในสังคม 2) อัตถัญญา คือ รู้ประโยชน์ ในเชิงที่ว่า การเป็นผู้รู้จักผลหรือประโยชน์
ที่เกิดขึ้นจากการกระทำ สามารถรู้ถึงความมุ่งหมายของธรรมแต่ละอย่างได้ชัดเจน 3) อัตตัญญา
คือ การรู้จักตน ในเชิงที่ว่า ความรู้จักประมาณตนในเรื่องต่าง ๆ ทั้งฐานะทางการเงิน และความเป็นอยู่
4) มัตตัญญา คือ การรู้จักประมาณ ในเชิงที่ว่า การเป็นคนรู้จักความพอดี หรือ ความพอเพียงในทุก
ๆ ด้าน 5) กาลัญญา คือ การรู้จักเวลา ในเชิงที่ว่า การเข้าใจในกาลเวลาอันสมควร และระยะเวลาที่
เหมาะสมสำหรับการทำงานอันใด ๆ 6) ปริสัจญญา คือ การรู้จักชุมชน ในเชิงที่ว่า การเป็นผู้รู้จักชุมชน
ถิ่นอาศัย หรือสังคมที่ตนอาศัยอยู่ 7) ปุคคโลปรปริญญา คือ การรู้จักบุคคล ในเชิงที่ว่า การเป็นผู้รู้จัก
เลือกคบคน ใครควรคบหรือไม่ควรคบ

การนำหลักธรรมสัปปริสธรรม 7 มาใช้ในงานวิจัยมีลักษณะดังนี้ การรู้จักเหตุรู้จักผล หลัก
การ ระเบียบ และกฎเกณฑ์ของสิ่งต่าง ๆ โดย เฉพาะการทำงานวิจัยร่วมกัน ต้องรู้ความเป็นไปเป็นมา
ของกันละกัน หลักการในการทำงาน วัตถุประสงค์ของการทำงานวิจัย ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ การที่
จะลงพื้นที่ทำงานวิจัยกับโรงเรียนถือเป็นการทำงานกับคน จะต้องรู้เขารู้เรา รู้จักกาลเทศะในระหว่าง
การลงพื้นที่ทำงานกับคน รู้จักเวลาหรือจังหวะที่จะเข้าไปทำงานวิจัย ถ้ารู้จักเวลา รู้จักการเข้าหาคน
ด้วยความอ่อนน้อมยอมไปสู่อุบัติความสำเร็จในงานวิจัย

2.9 พรหมวิหาร 4

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2542) ได้กล่าวถึงหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ว่า เป็นธรรมเครื่อง
อยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้
เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้ง

หลายโดยชอบ ดังนี้ 1) เมตตา ความรักใคร่ 2) กรุณา ความสงสาร 3) มุทิตา ความยินดี 4) อุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง

การนำหลักธรรมพรหมวิหาร 4 มาใช้ในงานวิจัยมีลักษณะดังนี้ รักใคร่เพื่อนร่วมทำงานวิจัย หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ที่เราลงพื้นที่ในการทดลองเครื่องมือวิจัย จะต้องทำให้เขามีความสุขกับสิ่งที่เราทำ ถ้ามีสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัย ผลการทำวิจัยก็จะบรรลุวัตถุประสงค์ และให้ความสงสาร เมื่อผู้ร่วมทำงานวิจัยกับเราต้องการความช่วยเหลือในสิ่งที่เราสามารถทำให้ได้ มีความยินดีเมื่อเพื่อนร่วมงานวิจัยกับเราได้ดีหรือประสบความสำเร็จยกย่องให้กำลังใจต่อกัน เมื่อได้กำลังใจ ความสุขที่จะทำงานร่วมกับเราก็คงเกิดขึ้นโดยง่าย ควรวางใจเป็นกลางโดยที่ไม่ลำเอียงถือเป็นที่ตรงแห่งความเที่ยงธรรมอย่างหนึ่งเป็นส่วนสำคัญยิ่งที่จะใช้หลักธรรมอุเบกขา ความวางใจเป็นกลาง ไม่โอนเอียงต่อผู้ร่วมทำงานวิจัยกับเรา เราควรให้ความสำคัญกับทุกคนเสมอภาคไม่เลือกปฏิบัติ เพราะทุกท่านคือส่วนสำคัญในงานวิจัยของเรา

2.10 ฆราวาสธรรม 4

พระมหาภูติชัย วชิรเมธี (2555) ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำหรับฆราวาส ว่าเป็นธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้ 1) สัจจะ คือ ความจริง ซื่อตรง ซื่อสัตย์ 2) ทมะ คือ การฝึกฝน การข่มใจ 3) ขันติ คือ ความอดทน 4) จาคะ คือ ความเสียสละ สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้

การนำหลักธรรมฆราวาสธรรม 4 ซึ่งธรรมสำหรับฆราวาสมาใช้ในงานวิจัยต้องมีความซื่อสัตย์ต่องาน มีความจริงใจ ซื่อตรง พูดจริง ทำจริง ดังนั้นเมื่อพูดเสร็จแล้วต้องทำ ไม่ใช่ปากสั๊กแต่พูดเพียงอย่างเดียว ใหลงมือทำงานวิจัยของเราด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ควรใช้ความอดทนด้วยการข่มใจ หยุดยังความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นกับเรา มีความอดทนต่องาน ต่อเพื่อนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัย และสิ่งสำคัญ การเสียสละ เสียสละประโยชน์สุขส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนร่วม ต้องศึกษาข้อมูลให้ดี ๆ ก่อนที่จะจัดทำเครื่องมือวิจัย เพื่อนำไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่าง และนำมาแก้ไข พัฒนางานวิจัย ถือได้ว่าธรรมะข้อนี้สำคัญ เราต้องเสียสละก่อนคนอื่นเสมอ

2.11 อิทธิบาท 4

พุทธทาสภิกขุ (2500) กล่าวว่า อิทธิบาท แปลว่า ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ คุณเครื่องสำเร็จสมประสงค์ ทางแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ 1) ฉันทะ หมายถึง ความรัก และความพอใจในสิ่งนั้น ๆ 2) วิริยะ หมายถึง ความเพียรในการกระทำสิ่งนั้น ๆ 3) จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ ความเอาใจจดจ่อในสิ่งที่ทำ ไม่วางธุระในสิ่งนั้น ๆ 4) วิมังสา หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบในสิ่งนั้น ๆ บุคคลเมื่อประกอบด้วย คุณธรรม 4 อย่างนี้แล้ว ย่อมประสบความสำเร็จ ในสิ่งที่ไม่เหลือวิสัยของมนุษย์

เพราะฉะนั้นท่านจึงถือว่าหลักธรรมเกี่ยวกับอิทธิบาทนี้ คงมีความหมายไปตามตัวหนังสือ โดยไม่ต้องมีขอบเขตจำกัดว่าอะไรบ้าง สรุปความสั้น ๆ ว่า วิสัยของใคร ทำให้เขาเจริญอิทธิบาทได้มากเท่าใด เขาย่อมได้รับผลเต็มกำลังของอิทธิบาทนั้น

หลักธรรมอิทธิบาท 4 ที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งเป็นฐานหรือเป็นหนทางสู่ความสำเร็จ ผู้เขียนได้นำหลักธรรมมาเป็นแนวทางการทำงานครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นอย่างไหน รักและพอใจในการทำงาน เมื่อมีใจรักในสิ่งที่เราทำ ทำในสิ่งที่เรารักด้วยความพอใจ การทำงานวิจัยก็就会有ความสุข และต้องทำงานด้วยความมีวิริยะ พากเพียร เอาใจใส่ต่อการทำงานวิจัย ทำด้วยปัญญาความรอบรู้จริง ๆ ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง ตรวจสอบในสิ่งนั้น ๆ รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพินิจพิเคราะห์ การทำงานวิจัยในครั้งนี้ถึงจะสำเร็จสมประสงค์

3. สรุป

หลักธรรมที่ใช้สำหรับการทำงานวิจัยทั้ง 11 หัวข้อ ประกอบด้วย 1) กัลยาณมิตรธรรม 7 องค์คุณของกัลยาณมิตร, คุณสมบัติของมิตรดีหรือมิตรแท้ คือท่านที่คบหรือเข้าหาแล้วจะเป็นเหตุให้เกิดความดีงามและความเจริญ 2) สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมะที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกันในกลุ่มคณะ 3) วุฒิธรรม 4 ธรรมเป็นเหตุให้เจริญรุ่งเรืองเป็นเหตุเจริญงอกงามแห่งปัญญาเป็นธรรมมีอุปการะต่อการปฏิบัติขั้นพื้นฐาน ใช้สำหรับสร้างความเจริญได้ในทุกทาง 4) เวสาร์ชชกรณธรรม 5 เป็นธรรมที่ทำให้เกิดความกล้าหาญ 5) สาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่จะทำให้มนุษย์และสรรพสัตว์ต่าง ๆ ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข 6) อริยทรัพย์ 7 เป็นทรัพย์ภายในอันประเสริฐที่ก่อให้เกิดสติปัญญาในการทำงานวิจัยร่วมกัน 7) นาถกรณธรรม 10 การมีความประพฤติที่ดีงาม การคบคนที่ดีพอให้คำแนะนำในการทำงานได้เป็นอย่างดี เพื่อจะทำให้การทำงานที่ไม่ก่อให้เกิดเป็นงานที่ไม่มีคุณภาพ 8) สัมบุริสธรรม 7 สัตบุรุษที่ทำให้เป็นสัตบุรุษ คือ ความเป็นคนดีที่สมบูรณ์ เป็นธรรมที่เหมาะสมต่อการเป็นผู้นำในการทำงานเป็นทีม 9) พรหมวิหาร 4 เป็นธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐหลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ 10) ขรवासธรรม 4 เป็นหลักธรรมสำหรับขรवासว่าเป็นธรรมสำหรับการครองเรือน หลักการครองชีวิตของคฤหัสถ์ ถ้ามีหลักธรรมนี้ก็ทำให้การทำงานร่วมกับชุมชนได้ดี และ 11) อิทธิบาท 4 เป็นฐานหรือเป็นหนทางสู่ความสำเร็จ หรือเป็นคุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จตามความประสงค์ หลักธรรมเหล่านี้ทั้งหมดมีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจในการทำงานวิจัยให้มีคุณภาพ และจะทำให้ผู้วิจัยได้ประสบความสำเร็จ จึงมีความสำคัญต่อการทำวิจัยในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น การนำหลักธรรมดังกล่าวมานี้มาช่วยเสริมหลักการวิจัยของผู้วิจัยให้เป็นไปด้วยความสามัคคีให้กำลังใจและให้คำแนะนำ จะส่งผลให้งานวิจัยนี้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- นรฤทธิ์ สุทธิสังข์. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสารานุกรม 6 กับบทบาทผู้นำของผู้บริหารในองค์กร. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2562, จาก <https://bit.ly/2RrX53D>
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2542). การศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, อริทรัพย์ 7. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2562, จาก <https://bit.ly/2YNP5zN>.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: เอส.อาร์. ฟรินติ้งแมสโปรดักส์.
- พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2555). ช่วยเหลือสัตว์โลกผู้ที่ยังมีดบาดอยู่ให้มีดวงตาเห็นธรรมถึง. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2562, จาก <https://1th.me/He0V>.
- พระมหาสมควร ศรีสังคราม. (2550). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัปปุริสธรรมและพละธรรมกับการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มเขตกรุงเทพมหานคร. สังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พระมหาสมชาย ฐานวุฑโฒ. (2553). เวสารัชชกรณธรรม วิธีตัดความกังวล 5 ประการ. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2562, จาก <https://bit.ly/2TdiFJU>
- พุทธทาสภิกขุ. (2500). ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี หรือ ธรรมวิภาค นวกภูมิ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ. สืบค้นเมื่อ 28 มิถุนายน 2562, จาก <https://1th.me/Q6fb>.
- พุทธทาสภิกขุ. (2551). หลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธ. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563. จาก <http://oknation.nationtv.tv/blog/autan/2011/11/11/entry-2>
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2546). อริทรัพย์ 7. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2562, จาก <https://bit.ly/2M70Njh>
- สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. (2561). วุฑฒิธรรม 4. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2562, จาก <https://www.phuttha.com/>
- อุเทน นุตรกลาง. (2554). พุทธศาสนากับการแก้ปัญหาสังคม. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563. จาก <http://www.satit.up.ac.th/BBC07/AroundTheWorld/reli/15.htm>
- พระมหานพพล สีทอง. (2554). สังคหวัดถุ 4. สืบค้นเมื่อ 19 มิถุนายน 2562, จาก <https://castool.com/2016/12/02/>
- กฤษมันต์ วัฒนานรงค์. (2554). การทำงานเป็นทีมด้วย "ความรัก" ตามแนวพุทธศาสนา. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563. จาก <https://www.thairath.co.th/content/159251>

ชมรมจริยธรรม สวส.(ม.ป.ป.).ธรรมะกับการทำงาน. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563. จาก http://nih.dmsc.moph.go.th/KM/56/Dhamma_at_work.pdf

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562) กัลยาณมิตรธรรม 7 . สืบค้นเมื่อ 26 สิงหาคม 2562, จาก <https://bit.ly/2NGGZmJ>

พระเทพคุณาภรณ์ (โสภณ โสภณจิตฺโต). (2553). หลักธรรมนำชีวิต. สืบค้นเมื่อ 4 เมษายน 2563. จาก <https://bit.ly/2UZ9oqd>